

Repliek op de openingsrede van mr. Sarah Leysen

Meiske, zij je gij ook advocaat?

Balie West-Vlaanderen @Plopsaland 8 oktober 2021

Hooggeachte vergadering, allen in uw graden en hoedanigheden

Waarde openingsredenaar

Beste Sarah

0. Intro

Ik feliciteer u oprecht met uw openingsrede. Het thema is zeer boeiend. U hebt zowel de evolutie van de positie van de vrouw aan de balie, als de actuele situatie en problemen geschetst. U gaf meer dan een aanzet tot verder onderzoek en oplossing.

Zoals u weet is Mr. Bram Vandromme, onze openingsredenaar van 2019, , ondertussen bestuurder bij de OVB. U maakt deel uit van zijn *Taksforce overmorgen*. Wie weet treedt u over enkele jaren in zijn voetsporen en bewijst u daarmee uw eigen ongelijk? Op dat ene punt natuurlijk.

De traditie gaf mij de opdracht om u van repliek te dienen, maar ik zeg maar meteen dat ik het in grote mate met u eens ben.

Als u me toestaat kom ik, met mijn troepen, naast u op de barricaden staan.

Ik heb mijn verbale én visuele steun onderverdeeld in enkele veelzeggende titels:

1. Woke
2. Wally
3. Mega Mindy
4. K2 zoekt K3

1. Woke

Beste openingsredenaar, ik begin toch met een woordje van kritiek. Uw rede gaat uit van een gelijkstelling tussen het biologisch geslacht van man of vrouw met bepaalde kenmerken die een vrouwelijke of een mannelijke connotatie hebben. Die kenmerken behoren tot de genderidentiteit of de genderexpressie. 'Man' en 'vrouw' zijn sociale categorieën, die geen of nauwelijks verband houden met de biologische termen. Aan die begrippen hangen betekenissen en verwachtingen vast die los staan van biologie. Ik heb het onder meer van Harari.

Als ik het *woke* zeg: uw betoog was al te binair en niet inclusief.

Op de website van het agentschap binnenlands bestuur van de Vlaamse overheid lezen we:

'De Vlaamse overheid staat open voor iedereen, ongeacht je geslacht, seksuele oriëntatie, genderidentiteit en genderexpressie.'

Dat is wel correct, zowel qua terminologie, als qua boodschap.

Volgens professor Hoebeke van de KULeuven staan op al de categorieën – geslacht, gender, seksuele oriëntatie – een soort schuifknoppen, zodat tal van variaties mogelijk zijn. Elk kan zelf in belangrijke mate de knoppen verzetten en dus in die mate bepalen wie of wat hij is. Qua gender hoeft men niet *per sé* mannelijk of vrouwelijk te zijn, genderneutraal kan ook en het is niet omdat iemands biologische geslacht mannelijk is dat haar gender niet vrouwelijk kan zijn. Ik kan qua gendereigenschappen meer vrouw zijn dan u! Het man-vrouwthema is wat achterhaald.

In 1888 kon u die vergissing nog maken, maar, zoals u zelf kwam te vertellen: **er is heel veel veranderd.**

Het hof van beroep te Brussel was in 1888 in de zaak Popelin zo stellig, als alleen een hof van beroep kan zijn, stellig dat advocatuur niet paste bij de vrouwelijke natuur, waardoor de zwakke vrouw het niet kon en er geen tijd voor had. Lees maar.

*Attendu que la **nature particulière** de la femme, la **faiblesse relative** de sa constitution, la **réserve inhérente** à son sexe, la **protection** qui lui est nécessaire, sa **mission spéciale** dans l'humanité, les exigences et le sujétions de la **maternité**, l'**éducation qu'elle doit à ses enfants**, la **direction du ménage et du foyer domestique** confiée à ses soins, la placent dans des conditions **peu conciliables avec les devoirs de la profession d'avocat** et ne lui donnent ni les loisirs, ni la force, ni les aptitudes nécessaires aux luttes et aux fatigues du **barreau**.*

De vrouw is niet zwak!

Fysiek is de vrouw gemiddeld wat minder sterk dan de man, maar alleen als het gaat om bepaalde soorten kracht. Vrouwen zijn doorgaans beter bestand tegen honger, ziekte en vermoeidheid. Bovendien vergt advocaat zijn niet bijzonder veel fysieke kracht. Het is niet de fysiek sterkste die wint (gelukkig maar). *La faiblesse relative* van de vrouw is dus irrelevant en ze kan van nature beter tegen de *fatigues du barreau*.

Dat van het moederschap is waar, maar niet zeer relevant, omdat de vrouw hierdoor doorgaans maar beperkte tijd haar beroep niet kan uitoefenen.

Al de rest is cultuur. Verinnerlijkte cultuur.

De gereserveerdheid van een vrouw, haar zorgzaamheid, haar bestuur van het huishouden behoren niet tot een natuurlijke missie, maar zijn in min of meerdere mate een deel van het

genderbeeld, dat blijkbaar – we hoorden het zo-even – de vrouw nog altijd parten speelt omdat het beeld algemeen verinnerlijkt is.

Geachte vergadering we moeten enigszins *woke* zijn en dus bewust van het verschil tussen biologisch geslacht en gender. Moeten we er ons, algemener, niet voor hoeden, om de genderbeeld van de vrouw steeds opnieuw te bevestigen? Het zit gebakken in de cultuur, in hoe we onze dochters opvoeden en behandelen, het uit zich zelfs in het speelgoed. Woke activisten vonden de afschaffing van mr. en mrs. *Potatoe* in dat verband een overwinning. *Potato Head* uit *Toy Story* is recent genderneutraal geworden. Mr. en Mrs voelden zich niet meer thuis in binaire categorieën en de fabrikant laat kinderen met 42 losse onderdelen zelf de speelgoedfiguur samenstellen, los van gender en geslacht.

In mijn verder verhaal en om aansluiting te vinden met wat u vertelde, confrater Leysen, ga ik toch voort op uiterlijke kenmerken en van de veronderstelling dat de vrouwen ook allemaal hetzelfde gender 'vrouw' hebben. Weet dat dit een onjuiste veronderstelling is. Noch de mannen, noch de vrouwen zijn een monolithisch blok.

Ik wil nog twee begrippen duiden en dan eindigt mijn *woke* deel.

Zoals het gender man / vrouw cultureel is bepaald, geldt hetzelfde voor culturen van bedrijven en landen. Een feminiene cultuur zet de veronderstelde vrouwelijke waarden voorop. Het gaat om samenwerken, levenskwaliteit, empathie. Een masculiene cultuur gaat voor de mannelijke waarden: assertiviteit, competitie, uitdaging, verdienste.

2. Wally?

U ziet nog steeds dezelfde foto. Mijn troepen. De foto is genomen op 1 september 2021 aan het Gentse 'oude' gerechtsgebouw. Allen op die foto, behalve één (ik zeg niet wie), zijn stagiairs aan de balie West-Vlaanderen die op het punt stonden de eed af te leggen voor het hof van beroep.

Wat valt u op? Veel lang blond haar, zoals van prinsessen, merkte een vrouwelijke confrater op. Ik protesteerde tegen deze stereotypering en begon te zoeken naar de mannen. Je moet kijken, ze staan wat bijeen achteraan zodat ze zich niet te eenzaam zouden voelen. Om u te helpen: op de foto staan 44 stagiairs, waarvan 32 vrouwen en 12 mannen. Er is al één vrouw afgevallen, wat de stelling van de redenaar bevestigt. Minstens sommige vrouwen hebben moeite met keuzes. Er zijn nog 11 nieuwkomers bijgekomen, maar de verhouding bleef 76% vrouwelijk, 24% mannelijk.

Balie	Stagiairs	Man	Vrouw	% Man
Antwerpen (prov)	101	32	69	32%
Brussel Ned	96	42	54	44%
Dendermonde	16	3	13	19%
Gent	46	10	36	22%
Leuven	12	1	11	8%
Limburg	29	4	25	14%
Oudenaarde	9	2	7	22%
West-Vlaanderen	54	14	40	26%
Totaal	309	94	215	30%

U zou kunnen denken dat cijfers van onze balie een vertekend beeld geven, maar dat is niet zo . Als we alle cijfers van de Vlaamse balies samentellen blijkt maar 30% nieuwkomers man.

Nog even en we komen in een “Waar is Wally?” toestand. U kent dat mannetje wel, met rood-wit gestreepte trui en dito muts. Je moet het vinden in een grote prent, waarop alles lijkt op rood-wit gestreepte mannetjes, maar er maar één op staat. Een beetje zoals op deze foto. Zoek de ene mannetjespinguïn!

Ik verzeker u dat de cijfers de vorige jaren in dezelfde lijn lagen.

Er is echt een probleem, mevrouw de openingsredenaar, niet met de vrouwen, maar met de mannen!

Ze kiezen globaal minder dan vrouwen voor hoger onderwijs, of voltooien de studies minder. In 2020 hadden 56% van de vrouwen tussen 30 en 34 jaar hoger onderwijs gevolgd, 40% van de mannen. Dat is ook zo bij de starters in het universitair onderwijs waar de verhouding 44 man 56 vrouw is.

Vervolgens kiezen mannen veel minder voor studies in de rechten dan vrouwen. Daar is de verhouding 35 man 65 vrouw.

Nog minder mannen kiezen voor advocatuur 30 man 70 vrouw. Ik heb daarover gesproken met een aantal nieuwe stagiairs. Het antwoord op de vraag ‘Waar zijn alle mannen heen’ gaat in de zin dat jongens die in de rechten afstuderen dikwijls nog willen bijstuderen, iets gericht op management. Het lijken wel allemaal Vlerickadepten, met als bedoeling in het bedrijfsleven terecht te komen.

	Man	Vrouw
Start universitair onderwijs	44	56
Keuze rechten	35	65
Keuze advocatuur	25	75

Het probleem van de mannen zal groeien.

Als je de cijfers van de studerende bekijkt blijft de tendens dat nog steeds een zeer grote meerderheid vrouwen onder meer apotheker, architect, arts, psycholoog, tandarts, veearts, leraar talen en jurist zal worden.

Mannen kiezen meer dan vrouwen voor de zogenaamde STEMrichtingen (science, technology, engineering en mathematics). Ze domineren vooral de ingenieursstudies. Maar op vandaag worden vrouwen gestimuleerd om precies voor die afdelingen te kiezen. Het laat zich raden dat ze ook daar de mannen zullen wegblazen. Nog meer mannen worden professioneel gamer, denk ik dan.

3. Mega Mindy

Het gevolg van de ongelijkheid in het aanbod nieuwe advocaten is dat er al helemaal niet positief gediscrimineerd moet worden bij de aanwerving. Voor vrouwen is het niet nodig. Zij vormen de grote meerderheid. Voor mannen kan het niet, want ze zijn er niet. Dat advocaten bijgevolg als groep veel vrouwelijker aan het worden zijn, is ook te zien in de samenstelling van onze kantoren.

Op basis hiervan is het niet moeilijk te voorspellen dat over afzienbare tijd in alle regionen een grote meerderheid van de advocaten aan onze balies vrouw zal zijn. Beste openingsredenaar, u scheen daar aan te twijfelen omdat meer vrouwen dan mannen na verloop van tijd de balie verlaten, maar de verschillen zijn te groot. Uit ervaring weten we dat de helft van de startende vrouwelijke stagiairs na verloop van tijd de balie zal verlaten. Als dat zo is en maar een kwart van de mannen stopt, blijven er nog altijd veel meer vrouwen dan mannen over. Hun meerderheid zakt dan van 70% naar 60%.

Ook aan de top van de balie-organen zal het zo gaan.

Ieder weet dat veel van de leden van de raad, vicestafhouders, stafhouders, vertegenwoordigers en bestuurders OVB, leerschool hebben gelopen in het bestuur van de Conferenties van de jonge balie.

De Conferenties van de jonge balie zijn in West-Vlaanderen als volgt samengesteld

- Veurne

- Kortrijk

- Ieper

- Brugge

Aan de inzet van deze mensen, danken we de opening.

Dat er een vrouwelijke overmacht is daar kan niemand omheen. In cijfers zijn er exact 36 bestuursleden waarvan 12 of één derde mannelijk en 24 of twee derden vrouwelijk. Eén man, tegen twee vrouwen. Het is opvallend dat er toch drie op vier mannelijke voorzitters zijn. Dat moet ik eerlijk toegeven. Maar, zoals allen die het ooit geweest zijn weten: een voorzitter wordt gestuurd door de organisatie. De voorzitter dringt zijn of haar wil niet op, maar moet wel bereid zijn alle kritiek op zich te nemen. Het kan volgens mij niet anders dan dat de vrouwelijke bestuursleden willen dat een door hen gekozen man voorzit. Of anders gunnen ze het elkaar niet, maar dat is een heel stoute veronderstelling, die geen steun vindt in wetenschappelijk onderzoek.

Het is waar dat er op vandaag aan de balie West-Vlaanderen zes vrouwen, tegenover tien mannen zitting hebben in de raad, maar die verhoudingen zijn niet overal zo. In de raad van de balie Brussel Nederlands zetelen bijvoorbeeld negen vrouwelijke confraters, zeven mannelijke.

Daarenboven: de foto van de nieuwe stagiairs West-Vlaanderen bij de eedaflegging zou er volgend jaar zo kunnen uit zien.

U herkent vicestafhouder Carmen Matthijs, zij staat op de voorgrond als een blonde koningin onder de prinsessen. Om ook eens een stereotype te gebruiken.

Op vandaag zijn er aan de Vlaamse balies twee vrouwelijke stafhouders, maar straks zit het er dik in dat drie op de acht stafhouders vrouwelijk zal zijn. Een vrouw aan het hoofd van de lokale balie is eerder mainstream geworden. Dit beeld zal de toekomst bepalen. Het is niet ongepast om op deze plaats te wijzen op de kracht van **Mega Mindy**. Zij is de heldin die de problemen aanpakt en oplost. **Mega Toby** is haar mooie hulpje.

In de algemene vergadering van de OVB, is het mannelijke overwicht 60/40, maar dat cijfer verbergt grote verschillen. De twee afgevaardigden van balie Oudenaarde zijn 100% vrouwelijk. Ook bij de leden van de algemene vergadering die advocaat zijn aan de balie provincie Antwerpen zijn de vrouwelijke confraters ruim in de meerderheid.

Het bestuur van onze OVB is inderdaad een ander verhaal. Eén vrouwelijke tegenover zeven mannelijke bestuurders, tja. Als ik het goed heb waren er echter maar twee vrouwelijke kandidates. De andere vrouwelijke confraters houden zich wijselijk (?) afzijdig. Ik getuig bij deze dat ook onze voorzitter, voor belangrijke functies, die verband houden met de OVB, vrouwelijke kandidaten zoekt, maar ervaart dat het een moeilijke zoektocht is.

Hoe het zit in de kantoren hebt u al gezegd, geachte openingsredenaar. Ik ga er straks op in.

Mijn stelling is dat er een evolutie is ingezet die onomkeerbaar zal zijn en die vrouwen als vanzelf aan de 'top' zal brengen. De vrouwelijke gendervoorbeelden en rolmodellen zijn er en we zien dezelfde evolutie als in de magistratuur: bij de parketmagistraten in West-Vlaanderen

is de verhouding 60 vrouw /40, man bij de zetel is het fifty/fifty en bij het hof, waar de magistraten iets ouder zijn, 40 vrouw /60 man.

Het besluit is eenvoudig: hoe ouder hoe mannelijker en gezien de instroom zullen de verhoudingen ook bij de ouderen wijzigen.

Ons beroep is dus aan het feminiseren. Het zou, jammer genoeg, zelfs kunnen dat daarom mannen er minder voor kiezen. Een stelling is dat status van een beroep omlaag gaat door de instroom van vrouwen, dat daarom mannen wegblijven en vrouwen hun plaatsen innemen. Een Nederlandse onderwijs-consultant, Barbara van Balen zei het enkele jaren terug zo: *'Een cultuuromslag kan daarna snel gaan. Het omslagpunt ligt bij dertig tot veertig procent. Als dat punt bereikt is, komen er steeds meer vrouwen bij en wordt het moeilijk om mannen te vinden voor functies. Bij de rechterlijke macht en in het onderwijs is dit vol aan de gang. Het zou kunnen dat het in de advocatuur, met het imago van 'snelle jongens' langer duurt.'* Haar analyse is van enkele jaren terug. De snelle jongens worden ingehaald.

4. K2 zoekt K3

Beste openingsredenaar, als u naar een oplossing zoekt voor de groep vrouwelijke steengoede advocaten, heb ik voor u een goede tip. Het is te vrezen dat hij wat mannelijk is.

De tip is: ga uit van eigen kracht en sterkte en gebruik solidair jullie overweldigende overmacht van vrouwelijke jonge advocaten!

Het is een verkeerd uitgangspunt te denken dat jullie de topkantoren nodig hebben om volwaardig advocaat te zijn. Het is precies omgekeerd: de topkantoren zullen doodbloeden, als ze jullie negeren en dus ook als jullie ze negeren.

Keer de slogan om: **If you can't join them, beat them!** En laat ons ook de advocatenkantoren actief feminiseren!

Het allerbelangrijkste kapitaal dat een advocatenkantoor heeft is het menselijk kapitaal en meer in het bijzonder de feminiene kant ervan. Hoezeer je bepaalde processen ook kunt digitaliseren, het intermenselijke contact blijft het belangrijkste. De onderkant van de werkzaamheden in ons beroep is de parate kennis, maar dat kan grotendeels door technologie worden vervangen. Voor het werk dat overblijft is empathisch vermogen nodig. 'In een sector als de zakelijke dienstverlening draait het zowel intern als extern allemaal om het vermogen connectie te maken op een oprechte manier', zo zegt een Nederlandse zakenbankier: 'Ik noem dat ook wel de meer feminiene eigenschappen. Empathisch vermogen: niet alleen zeggen dat je om een werknemer of klant geeft, maar het ook laten zien. Communicatieve vaardigheden zijn belangrijk, maar ook jezelf kwetsbaar durven opstellen.'

Bedenk hierbij confraters dat jullie zelfs bij het begin van je carrière niet om het even wat moeten aanvaarden. De gebruiken van het kantoor waar je van start gaat zijn geen absolute

wetten. Er is een *war for talent*. Dat is geen sprookje, maar gewoon waar. En jullie zijn diegenen waarvoor de kantoren bereid zijn te vechten. Wie de beste medewerkers aantrekt, zal overwinnen. Er is schaarste op de markt.

Vanuit die positie is het absoluut niet nodig ridicule condities te aanvaarden. Als je ze niet aanvaardt en het kantoor wil niet veranderen, kun je zonder twijfel bij een ander kantoor terecht.

Er is zeker evolutie en wil om te veranderen, maar op vandaag zijn de allergrootste, meest befaamde advocatenkantoren te hard, te hiërarchisch en dus te masculien. Hard werken en goed verdienen, combineer je er met de frustratie dat je geen partner wordt.

In uw branche, confrater Leysen, het strafrecht, zou ik zeker niet lonken naar de top omdat u te diep zou moeten afdalen. De raadsman van Abdeslam, die wel tot die top behoort, maakte het ons duidelijk toen hij zijn cliënt vrij recent zonder verdediging achterliet in Parijs. Ik citeer zijn woorden zoals geciteerd in de krant en dus correct: *“Iedereen denkt dat strafadvocaten schatten verdienen, dat het goud van de plinten klotst. Het tegendeel is waar. Wij zijn de kneusjes van de advocatuur. Er zijn er veel die flirten met de armoedegrens.”*. Als u er hun jaarrekeningen op na leest, zult u zien dat het nog waar is ook. Over hen had onze voorzitter het in zijn brief van vrijdag 2 juli: *‘Veel werken, weinig verdienen.’*

Als je het beste van het beste wil en echt geen kantoor vindt waarin je je goed voelt en dat voldoende feminiseert, start dan na verloop van tijd, samen met gelijkgezinden een eigen kantoor. Waarom niet?

Maak er dan maar een goed georganiseerd kantoor met een duidelijke missie en visie. Vrouwen jullie zijn heel talrijk aan de balie, volg opnieuw het strijdlid van Jasperina De Jong: *‘Vrouwen, vrouwen, vrouwen, voorwaarts in de strijd. Weg met de bokken, vooruit met de geit. De broek aangetrokken, nu komt onze tijd.’* Het lied is 50 jaar oud. Het is nu wel hoog tijd om te ageren. Wie van jullie zal het eerste kantoor oprichten waar een goede en aangename werkomgeving echt primeert? Waar de advocaten zich houden aan redelijke uren, in afspraak deeltijds kunnen werken, een goede regeling hebben voor ziekte of arbeidsongeschiktheid en werkelijk solidair zijn? Empathie voor de cliënten en goede communicatie op nummer één zetten. Het lijkt me een model dat boven het maaiveld zal uitsteken en cliënten zal trekken. Het model zal het makkelijkst te realiseren zijn in een startup met een horizontale structuur.

Een tip in de tip, haal er toch ook een paar mannen bij. Het zal zorgen voor een beter evenwicht. K2 zoekt ook K3. M/V of X.

Een goede mix moet toelaten om de doelstelling realistisch en dus haalbaar te maken. Een minder goede kant van het feminiene is immers het streven naar absolute perfectie. Veel vrouwen hebben de zorg voor een gezin niet vervangen door de focus op carrière, maar combineren de twee en willen de twee volmaakt doen. Ze willen met dat gezin op reis. Ze willen *quality time* met de vriendinnen. Ze willen sporten. Ze willen cultuur. Ze willen er perfect uitzien en worden opgejut door het beeld dat nog perfectere vriendinnen van vriendinnen ophangen op *social media*. Advocaten in het algemeen hebben al veel last van perfectionisme. Vrouwen (het gender) hebben dat in het kwadraat en gaan daaraan soms ten onder.

En geheel in de lijn met het voorgaande: verlaat de illusie dat jullie kunnen multitasken! Het kan niet en het voortdurend switchen vergt al te veel energie.

Volg mijn raad en ook de burn-outs zullen dalen. Kies en bemin je keuzes confraters. Het zal meevallen. Kies in de eerste plaats voor jezelf.

Besluit

Hooggeachte vergadering, hiermee ben ik ten einde raad.

Ik ben ervan overtuigd dat de positie van de vrouw in de advocatuur over enkele jaren minstens equivalent zal zijn aan die van de man, in de mate dit binaire onderscheid nog zin heeft. Daarnaast hoop ik dat advocatenkantoren zullen feminiseren, met een masculiene toets omwille van het evenwicht.

Verder vrees ik dat de Vlaamse advocatuur qua diversiteit op het vlak van afkomst, etniciteit, religie etc. wel slecht scoort en dat we daaraan zullen moeten verhelpen om geloofwaardig te zijn in een wel diverse samenleving.

Tenslotte en dat geloof ik heel stellig, moeten we af van de Calimero-mentaliteit. Geloof in eigen kracht en kunnen zal ons verder helpen. *Kalimèra, Calimero* was een werktitel van deze repliek.

Het is een mentaliteit die deze moet zijn van onze West-Vlaamse balie, waar we bijzonder trots op zijn.

Het is jammer dat we nu geen volkslied kunnen zingen zoals in Limburg, maar niets aan te doen, we hebben er geen.

Plopperdeplop. Ik heb gezegd.

Rik Crivits

Stafhouder Balie West-Vlaanderen